

Urbanisering som forklaringsfaktor i talemålsutviklingen

Av Kari Anne Vold Ulset

Urbanisering som forklaringsfaktor i talemålsutviklingen er et stort emne som omfatter mange dimensjoner. I denne artikkelen vil jeg forsøke å gi et overblikk over temaet, både på makro- og mikronivå. Først vil jeg gå nærmere inn på urbaniseringsbegrepet, før jeg tar for meg samfunnsendringer som kan ha påvirket talemålet. Det er nettopp de endringene som skyldes urbanisering jeg vil fokusere på. Folks endrede flyttemønster er et aspekt ved urbaniseringen, og dette kommer jeg inn på ved å vise til ulike norske og nordiske talemålsstudier hvor flyttings betydning for språket er undersøkt. Noen av disse undersøkelsene tar for seg flytting til byer, mens andre ser på bygder som har blitt urbanisert innenfra. I siste del av artikkelen vil jeg gå inn på noen av konsekvensene de samfunnsmessige endringene kan ha hatt for enkeltindividenes språk. Sentrale stikkord her er sosialt nettverk, mental urbanisering, modernitet og identitet. Til slutt vil jeg eksemplifisere med min egen hovedoppgave.

1. Urbaniseringsbegrepet

For å si noe om urbaniseringens betydning for talemålsutviklingen, mener jeg det er nødvendig å gå nærmere inn på selve termen 'urbanisering' fordi den har blitt brukt på ulike måter innenfor forskjellige fagtradisjoner. I fremmedordbøker og leksikon har urbanisering to hovedbetydninger. Den første er *gjøre bymessig*. Med

dette menes det at folk flytter til bymessige strøk, samt framvekst av befolkningssentra. Den andre betydningen er *gjøre høflig, beleven, fin, kultivert, dannet, verdensvant*. Den førstnevnte er antagelig den de fleste legger til grunn; enten at folk flytter til et urbant område eller at et ruralt område blir mer bymessig. Selv om den andre betydningen ikke vil bli behandlet nærmere i denne artikkelen, er den likevel interessant fordi det antakelig ligger i underbevisstheten til mange at det urbane gjerne er "finere" og mer kultivert enn det rurale. Tilsvarende assosiasjoner knyttes dermed gjerne til talemålet som benyttes i urbane strøk, mens bygdemålene ofte blir tillagt en lavere status.

Flere forskere har drøftet urbaniseringsbegrepet, og da med utgangspunkt i den første av de nevnte betydningene. Tony Champion (2001) nevner to måter å tolke urbanisering på. For det første fra et befolkningsgeografisk perspektiv ved at et stadig større landområde blir utviklet til bymessig bruk. Dernest ser han på urbanisering som en sosial prosess hvor mennesker adopterer holdninger og oppførsel som vi tradisjonelt har assosiert med livet i byer. Det er altså her snakk om å gjøre bymessig både i en fysisk og en mental forstand. Roger Andersson (1987: 26–37) viser i avhandlinga "*Den svenske urbaniseringen*" til tre hovedretninger i synet på urbaniseringsbegrepet, hvor den første og tredje svarer til Champions oppfatning. Den *demografiske* definisjonen henviser til befolkningskonsentrasjon. Andersson viser blant annet til Tisdale, som mener urbanisering "is a process of population concentration" (Tisdale, 1956: 338). Den *strukturelle* definisjonen er en utvidelse av den demografiske, og omfatter både befolkningskonsentrasjon og årsakene til den. En av årsakene Andersson nevner, er økonomisk og næringsmessig omstrukturering av samfunnet. Denne definisjonen åpner urbaniseringsbegrepet mot drivkreftene i prosessen. Den *atferdsinnrettede* definisjonen forklarer Andersson ved å vise til Louis Wirths klassiske artikkel "Urbanizm as a way of life" (1938). Urbanisering blir her først og fremst et spørsmål om livsførsel. En urban livsstil kjennetegnes blant annet ved at en persons liv er oppdelt i mange ulike funksjoner, og ved at skillet mellom profesjonelt og

privat liv er forholdsvis tydelig. Denne definisjonen åpner urbaniseringsbegrepet mot konsekvensene av prosessen. De nevnte definisjonene utgjør samlet sett det jeg legger i urbaniseringsbegrepet.

2. Makronivå; samfunnsendringer og språk

Den kanskje viktigste globale samfunnsendringen i moderne historie blir ofte kalt en urbaniseringsprosess, jf. den demografiske definisjonen ovenfor. Selv om byer har eksistert i Sentral- og Nord-Europa siden middelalderen, har den moderne betydningen av urbanisering sin opprinnelse i den industrielle revolusjonen på 1800-tallet. Et fullstendig skifte i befolkningsstrukturen har derimot først skjedd de siste 50 årene (Clark, 1996: 57), der andelen av verdens befolkning i urbane strøk har økt betraktelig. I 2030 forventer FN at opp mot 90 % av innbyggerne i Vest-Europa vil bo i byområder (Forente Nasjoner, 1998). I opprinnelige rurale strøk som har blitt mer bymessig, er det ikke bare innflytterne som har ført til at bygdene har blitt mer urbane. Rurale områder har også blitt endret innenfra, blant annet på grunn av forandringer i økonomisk og yrkesmessig struktur, jf. den strukturelle definisjonen. Urbaniseringen har påvirket de fleste aspekter ved folks hverdagsliv: Livsmønster, vaner, meninger og verdier, jf. den atferdsinnrettede definisjonen. Dermed har urbaniseringen både demografiske, økonomiske og sosiale dimensjoner, og alle disse dimensjonene har sammen bidratt til å påvirke språket. Samfunnsutviklingen har fått lingvistiske konsekvenser i form av at individenes aktive og passive språkvaner er endret.

Innenfor sosiolingvistikken er det en grunnleggende tankegang at samfunnsutviklingen har innvirkning på språkutviklingen, at språkbruk og sosiale strukturer er gjensidig avhengig av hverandre. Sentrale samfunnsendringer blir trukket inn som bakenforliggende forklaringsfaktorer for talemålsendring. Dette understrekes også i TEINs prosjektbeskrivelse (1996) hvor det innledningsvis står:

[...] Dialektene her i landet er i forandring, og [...] én sentral bevegelse er nettopp den som fører de lokale varietetene mot et mer ensartet talemål. Høyst sannsynlig er dette å betrakte som kontinuerlige prosesser, men disse prosessene har trolig akselerert de siste tiårene, noe som det er naturlig å se i sammenheng med fundamentale endringer i det *samfunnet* som benytter disse dialektene.

Samfunnet har trolig aldri endret seg så raskt som i de siste generasjonene, og det er dermed grunn til å tro at dette har fått betydelige konsekvenser også for språkutviklingen. Det er ingen tvil om at vi i dag har en helt annen talespråklig situasjon i Norge enn for bare få tiår siden. Av viktige samfunnsendringer med mulig innvirkning på talemålsutviklingen, framheves følgende i TEINs prosjektskisse: Overgangen fra et mer bofast til et mobilt samfunn, endringer i bosettings- og sysselsettingsmønsteret, utvikling av kommunikasjonssektoren, massemediumeksplosjonen og et høyere utdanningsnivå.

Språkbruk og språkendring kan oppfattes som et vesentlig sosialt og kulturelt aspekt ved urbaniseringen. Forskere i Norden har påvist at talemålet har gått i retning av forenkling og større utjevning mellom tidligere markant forskjellige dialekter (Omdal 1994: 24). Språkgrensene mellom nabobygder blir gradvis borte, og dialektene i en større region blir mer ensartet, men regionene har fremdeles grenser seg i mellom. Utviklingen går ofte i retning av bevaring av trekk som er felles for hele regionen, mens trekk med mer markerte lokale særpreg har en tendens til å forsvinne (Skjekkeland 2000a). Det kan derfor være mer i samsvar med den språklige virkeligheten å snakke om regionalmål i stedet for by- og bygdedialekter.

2.1 Språkmiljø

Språkmiljøet i urbane områder har tradisjonelt vært svært forskjellig fra det i de rurale. I forhold til mennesker i rurale strøk, møter folk i byer og tettsteder daglig flere typer språksituasjoner; de snakker med flere personer de ikke kjenner personlig og som har ulik sosial og språklig bakgrunn enn dem selv; samtalene er mer tematisk atskilte

mellom privat og yrkesmessig sfære, og den enkelte språkbruker er medlem av større og mer åpne nettverk.

Slike forskjeller i språkmiljøet i urbane og rurale områder fant Anna Malmberg og Bengt Nordberg (1994) i en studie der de forsøkte å forstå parallellene mellom urbanisering og grad av standardtalemålsbruk i Sverige. En av forklaringene deres på at mennesker i urbane områder bruker mindre lokal dialekt enn i rurale, er at de oftere er i situasjoner hvor de har behov for en mer formell språkstil. En av de primære karakteristikkene av et urbant samfunn er at mennesker med ulik språklig bakgrunn lever side om side. Dette gjelder i dag også for mange bygder og tettsteder, så et slikt språkmiljø er ikke lenger bare et byfenomen. Kommunikativ fleksibilitet hos befolkningen er altså til en viss grad nødvendig for å kunne fungere tilfredsstillende i samhandlingssituasjoner i det urbaniserte samfunnet.

2.2 Flyttestudier

Flytting er, som nevnt innledningsvis, et aspekt ved urbaniseringen. En av de viktigste forutsetningene for språklig påvirkning og språkendring i dag, er folks flyttemønster (TEIN 1996), noe en de siste tiårene har begynt å interessere seg for i Norden. Forskningsprosjektet "Urbanisering och språkförändring i Norden" fokuserte på dette. Det ble gjennomført i første halvdel av 1980-tallet, omfattet 10 studier og tok for seg både rurale og urbane områder. Helge Omdals doktoravhandling *Med språket på flyttefot* (1994), hvor han ser på språkvariasjon og språkstrategier blant setesdøler i Kristiansand, hørte inn under dette prosjektet. En undersøkelse av Roger Andersson og Mats Thelander (1994) tar for seg språkendringer hos svensker som har flyttet fra nordlige til sentrale deler av landet. Antall år i sør og individenes personlighetstype, ser ut til å ha betydning for grad av riksmålstrekk i talemålet deres. I Finland har Heikki Leskinen (Tandefelt, 1994) studert flyttegrupper fra Karelen, og konkluderer med at dialekten holder seg dårligst hos de som slo seg ned i nærheten av et tettsted. I Danmark har Inger Lise Pedersen (1994) sett på grad av dialektbruk i forhold til urbanisering, og konkluderer med at språklig standardisering ikke er en mekanisk

konsekvens av overgangen fra et ruralt til et urbant miljø, men at ulik lokal referansegruppe har større betydning. Hun viser at en livsmønsteranalyse kan bidra til å forklare hvorfor enkelte beholder et talemål som er sterkt lokalt farget, mens andre ikke gjør det.

Tre hovedoppgaver som har tatt for seg rurale innflyttere til Oslo, er Olaug Rekdal (1971), Brit Mæhlum (1986) og Unn Røyneland (1994), hvor informantene kom fra henholdsvis Sunndalen, Nordre Land og Sunnmøre. Undersøkelsene ga ikke entydige svar på hva som skjer med språkbruken til folk i forbindelse med flytting fordi de benytter ulike individuelle strategier med hensyn til å legge vekk/ikke legge vekk den lokale dialekten. Rekdal hevder imidlertid at den modifiserte sunndalsdialekten går i retning av bymålene i det opprinnelige distriktet, og ikke i retning av standard østnorsk (Rekdal, 1971: 68–69). En tilsvarende studie gjennomfører Vegard Iversen (1995) av fire verdalinger som har flyttet til henholdsvis Oslo og Trondheim. Han kommer fram til at selv om informantene velger ulike språklige strategier, har trondheimsmålet innflytelse hos alle, noe som støtter opp under regionalmåltendensen flere forskere har antydnet.

I studiene som er nevnt til nå, har fokus stort sett vært på tilpasningen som skjer når bygdekultur møter bykultur. Ifølge Trudgill (1982: 284) er det i de fleste situasjoner den mobile minoriteten som tilpasser seg den ikke-mobile majoriteten, det vil si at innflytterne overtar språklige trekk fra de bofaste. Men vi har også sett eksempler på det motsatte av denne tendensen. Dersom det er en betydelig migrasjon fra urbane miljø til mer rurale strøk, er det først og fremst den lokale dialekten som har tilpasset seg innflyttermålet. Dette er tilfellet i Helganders (1996) studie av talemålet i Övre Dalarna og Papazians undersøkelse (1997) av Nore og Uvdal. Begge viser til hvordan innflytterne ofte har høy sosial status og utgjør dermed en urbanisert elite som fungerer som språklige forbilder for mange av de lokale innbyggerne.

3. Mikronivå; individet og språket

Individet orienterer seg i omgivelsene ved hjelp av språket, og dermed er det naturlig at individets språk gjenspeiler disse omgivelsene. Når et bygdesamfunn gjennomgår radikale samfunnsendringer, vil det høyst sannsynlig påvirke individene som lever i samfunnet og språket deres. Helgander (1996) viser at samfunnsmessige endringer og økende mobilitet antakelig har hatt en sentral rolle i språkendringsprosessen i Øvre Dalarna. Flere andre forskere har også forklart språkendring ved hjelp av endringer på makroplanet. Helgander (op.cit.: 9) mener imidlertid at det først er når en kommer på mikroplanet, og ser på individet i samspill med andre individer, at en får en dypere forståelse for språkutviklingen. I det følgende vil jeg derfor ta for meg noen aktuelle forklaringer på individnivå.

3.1 Sosiale nettverk

Som en følge av de samfunnsmessige endringene har de mellommenneskelige relasjonene mellom individer også vært i forandring. Forskningen på dette området har lange tradisjoner i sosiologien. Sentralt har tankegodset fra Tönnies (1887) og Wirth (1935) stått, hvor samværsformene i byene framstilles som fragmenterte, preget av anonymitet og isolasjon. Som en kontrast til den negative beskrivelsen av livet i byen, settes et positivt bilde av det trygge, nære båndet mellom mennesker på landet. Antropologen John Barnes (1954) har fått æren for å ha innført begrepet *sosialt nettverk* i sosiologien, selv om Eilert Sundt var inne på det samme 100 år tidligere. Et sosialt nettverk defineres gjerne som et sett av relativt varige relasjoner mellom mennesker.

I sosiolingvistisk sammenheng står Leslie Milroys nettverksanalyse (1980) sentralt. Hun opererer med begrepene tette og multiplekse nettverk, som tradisjonelt karakteriserer et ruralt språkmiljø, og åpne og uniplekse nettverk, som ofte finnes urbane samfunn. Sentralt i nettverksanalysen er at tette og multiplekse nettverk virker konserverende på språket fordi medlemmene gir hverandre sanksjoner dersom noen avviker fra den tradisjonelle dialekten. I dagens bygde-

Norge ser vi klare tegn på at de sosiale nettverkene er i endring (Villa, 1999). Tette og multiplekse nettverk oppløses, de blir mer åpne og består av flere personer som ikke kjenner hverandre innbyrdes og dessuten av flere "bekjente". Generelt kan en si at nettverkene i rurale områder blir mer lik de i urbane. Ifølge Milroy (1980: 196) vil det, når tette nettverk løses opp, være stor sannsynlighet for at den språklige stabiliteten i lokalsamfunnene blir avløst av ustabilitet, stor variasjon og innflytelse fra en språknorm med høy prestisje. Reidunn Hernes (1998) har blant annet sett på nettverkene hos fire av informantene sine fra Os ved Bergen. Alle hadde tette nettverk som var lokalt baserte, men de valgte likevel ulike språklige strategier. Denne undersøkelsen viser at det kan være vanskelig å forklare enkeltindividenes språkvalg bare på grunnlag av nettverk. Det er derfor en del andre dimensjoner som kan gi oss en nærmere forståelse av hva som styrer individene.

3.2 Mental urbanisering

Urbaniseringen har ført til at innbyggere i mer rurale strøk ikke lenger nødvendigvis har lokalsamfunnet som den primære referanserammen. Mange identifiserer seg heller med en større geografisk enhet; en regional, nasjonal eller til og med et internasjonalt fellesskap. Generelt kan en si at den psykologiske bindingen til ett bestemt sted har blitt løsere. Dette er et avgjørende ledd i den *mentale urbaniseringsprosessen*. Mental urbanisering innebærer at urbane holdninger og urban livsførsel spres fra by til land uten at det nødvendigvis foregår noen fysisk urbanisering i samfunnet. En mental urbanisering representerer en måte å tenke og forholde seg til verden på. Kulturimpulsene spres altså på tvers av geografiske områder. Flere bygdeungdommer føler seg som bymennesker selv om de bor på bygda. Marie Kristin Bakås (1998: 162) sier i sin hovedoppgave om tynsetdialekten at det:

ikke er slik at ungdommene på bygda er mest interessert i folkemusikk og rosemaling, mens ungdommene i byen lytter til "hiphop" og maler grafitti på veggene. [...] Ungdommene på Tynset har i dag like store muligheter til å være moderne og trendy som ungdommer i Oslo.

Med andre ord fins det folk med urban innstilling både på landet og i byen, og "bønder" finnes så vel i byen som på landet. Eller som Pahl (1970: 101) sier det: "Some people are of the city but not in it, whereas others are in the city, but not of it..." I Henriette Langlis (2002) hovedoppgave om talemålet til unge i Vang ved Hamar, sier hun at dette lokalsamfunnet ikke lenger lever på sidelinjen av byen og det urbane, slik det gjorde tidligere. Hun mener den mentale urbaniseringsprosessen har medført en generell tendens blant vangsokningene til både å være mer urbane og snakke mer urbant enn tidligere. Langli sier videre at det er storsamfunnets holdninger og verdier de fleste bygdeungdommene identifiserer seg med, og at denne identitetsfølelsen kan bidra til å forklare at språket nærmer seg standardtalemålet.

3.3 Modernitet

Det urbaniserte samfunnet preges av *modernitet*, en sentral term i forbindelse med teoretiske tilnærminger til å forstå språkendringer på individnivå. Ulike sosiologiske teorier forstår samfunns-utviklingen som en bevegelse fra det enkle og tradisjonelle til det komplekse og det moderne. Teoriene om det moderne er svært motstridende: Ett bilde av det moderne er en forsterking av sosial kontroll, og ett annet er oppløsning av tradisjon og økt frihet. Ifølge Ivar Frønes (1997) kan denne dobbeltheten knyttes til to ulike modernitetsprosesser: *individuering* og *individualisering*. I begrepet individuering ligger det at alle blir behandlet likt i samfunnet, presset inn i regulerte byråkratiske systemer, noe som paradoksalt nok kan føre til at individet forsvinner i mengden. Individualisering derimot refererer til enkeltmenneskets unikheter, og viser til menneskenes livsvilkår i et samfunn der de normative føringene forsvinner. Individet trer ut av tradisjonen og må selv skape sitt eget liv ut fra selvstendige valg, der en i det tradisjonelle samfunnet kunne støtte seg til de normene som var gjeldende. Jeg anser denne siste oppfatningen av modernitet som den essensielle for å forstå talemålsendringer i dagens samfunn. Og det er nettopp et samfunn som preges av forandring som er felles for alle de ulike beskrivelsene av det moderne i litteraturen.

Innenfor modernitetsteori har motsetningsparet modernitetstradisjon vært et stadig tilbakevendende tema. Tradisjonsbegrepet viser gjerne til en bestemt lokal, stedbundet verdiforankring, videreført gjennom flere generasjoner, mens moderniteten bryter med tradisjonsbundne måter å konstruere tilværelsen på. Giddens (1997) er opptatt av de mange valgmulighetene som preger det moderne menneskets situasjon. Dette medfører et krav om refleksjon, noe flere modernitetsteoretikere har understreket. Forhold som tidligere vokste nærmest "naturlig" ut av sosiale og kulturelle sammenhenger, må nå underlegges refleksjon og skapes ut fra selvstendige valg. Dette innebærer at et individ kan velge både tradisjonelle og moderne uttrykk som det ønsker i ulike sammenhenger, dersom vedkommende finner det verdifullt ut fra egen refleksjon. I forbindelse med modernitet og talemålsendring, blir det sentrale spørsmålet om individuell valgfrihet også innebærer en valgfrihet når det gjelder valg av språklig strategi.

Gunnstein Akselberg (1995) har undersøkt språklig variasjon i Voss kommune, hvor han sammenliknet informantenes språkvalg med interessene deres, kategorisert i tradisjonelle og moderne felt. Akselberg konkluderer med at informanter som har størst aktivitet i tradisjonelle felt, benytter flest tradisjonelle språklige former, og at de som er mest aktive i moderne felt, bruker flest moderne språkformer. Dermed mener Akselberg å ha påvist at fenomenologiske forhold fungerer som sosiale føringer for den språklige variasjonen (Akselberg, 1995: 389). Dersom en knytter Akselbergs arbeid til modernitetsteori, kan en tolke resultatene i den retning at det moderne menneskets valgfrihet innebærer en anledning til å velge tradisjonelt eller moderne, ikke bare med hensyn til fritidsaktiviteter, men også i språklig forstand. Å velge å snakke tradisjonell lokal dialekt må dermed også forstås som moderne dersom det ligger et bevisst valg bak dette.

3.4 Identitet

Ut fra en bokstavelig tolkning av modernitetsteori, kunne vi altså anta at enkeltindividene *fritt* kan velge språklig uttrykk. Imidlertid vil det for de fleste ikke føles så enkelt å svitsje fra et språklig uttrykk til et annet, fordi individenes valg av talemål ofte er et uttrykk for vedkommendes identitet (f.eks Mæhlum 1999: 16). At språket er nært forbundet med identiteten vår, er et grunnleggende prinsipp i sosiolingvistikken. Språket forteller om hvordan vi oppfatter oss selv, hvordan vi ønsker at andre skal oppfatte oss og hvem vi identifiserer oss med. Språket kan dermed betraktes som en markering og en synliggjøring av det enkelte individs personlige og sosiale identitet (Le Page & Tabouret-Keller 1985). Sammenhengen mellom språk og identitet framheves ved at når folks identitet endres, kan en også forvente endringer i språket. Hvor viktig del av identiteten språket er for folk, kan likevel variere. Ragnhild Haugen understreker dette der hun skriver:

Å ikkje snakka dialekten sin kan for nokon vera det same som å fornekte seg sjølv eller vera ei kraftig nedvurdering av det miljøet ein har vakse opp i. For andre derimot kan ei omlegging av talemålet berre fungera som eit middel til å tilpasse seg eit miljø (Haugen 1998: 30).

Identitet blir også sentralt når en ser talemålsutvikling i sammenheng med samfunnsendring. Talemålet blir sett på som et uttrykk for menneskers tilhørighet i et sosialt rom (Mæhlum, 1999). Eventuelle forandringer i dette sosiale rommet vil derfor høyst sannsynlig påvirke individets sosiale identifikasjonsenheter og dermed også språkbruken til individet. En urbanisering av et gitt geografisk sted vil dermed kunne medføre endringer av dialekten på stedet, fra å være stabil til å preges av variasjon og endring. Flere forskere har vært inne på at enkeltindividenes grad av tilknytning til hjemstedet kan ha nær sammenheng med personens identitet og dermed få konsekvenser for språket. I Martin Skjeggelands (2000b) studie fra Kvinesdal, undersøker han om det er sammenheng mellom språkbruken til informantene og tilknytning til bygda og lokalmiljøet de er oppvokst i. Han ser på om lokal identitet er en konserverende

faktor i talemålsutviklinga. Samsvaret mellom disse faktorene viser seg å være relativt klart.

4. Avslutning – med et konkret eksempel

For å belyse en del av det jeg har vært inne på i denne artikkelen, vil jeg eksemplifisere med min hovedoppgave om talemålet til unge i nedre Melhus¹ (Ulset, 2002). Det har skjedd voldsomme endringer av melhussamfunnet de senere tiårene. Melhus har utviklet seg fra å være et jordbruksamfunn til et handels- og servicesenter. Bygda har blitt urbanisert, både ved at innflyttere har kommet til tettstedet og at det har skjedd en endring av samfunnet innenfra, blant annet gjennom en betydelig sentralisering. Den nære tilknytningen til Trondheim har antakelig hatt stor betydning både for samfunnsutviklingen og endringer i mentaliteten hos innbyggerne. Dette har igjen utvilsomt hatt betydning for språkutviklingen i nedre Melhus.

Undersøkelsen min er todelt; en kvantitativ og en kvalitativ del. I den kvantitative fant jeg ut hvilke former de seks informantene mine faktisk brukte ved de tolv språklige variablene. Det viste seg at alle hadde tatt opp trondheimsmålstrekk i talemålet sitt, men i svært ulik grad. Ut fra andelen modifisering kategoriserte jeg informantenes talemål i tre mønstre: *melhusstrategien*, *kompromisstrategien* og *trondheimsstrategien*. I den kvalitative delen forsøkte jeg å forstå *hvorfor* informantene snakket så ulikt som de faktisk gjorde. Jeg prøvde ut om grad av bygdeidentitet, personlighetstype, interesseorientering og type sosialt nettverk hadde betydning for valg av språklig strategi. Det viste seg at informantene med en tydelig sterk identitet knyttet til Melhus var de som benyttet flest språklige trekk fra den tradisjonelle melhusdialekten, mens de som ikke følte vesentlig tilhørighet til bygda, valgte flere trondheimsmålstrekk. Personer jeg kategoriserte som “homo staticus” (op.cit.: 40) hadde valgt melhusstrategien, mens de jeg oppfattet som “homo dynamicus”,

1 Melhus i Sør-Trøndelag, to mil sør for Trondheim. Nedre Melhus defineres som sentrumskjernen i kommunesenteret samt byggefeltene i tre kilometers omkrets.

benyttet kompromiss- eller trondheimsstrategien. Samsvaret mellom type sosialt nettverk og talemålsvarietet var også relativt tydelig; informantene som hadde "tradisjonelle" nettverk¹ (op.cit.: 42–43) brukte tradisjonell dialekt og de med "moderne" nettverk² benyttet et modifisert talemål. Interesseorientering ga derimot ikke tydelige resultater fordi informantenes interesser vanskelig lot seg inndele i båsene "tradisjonell" og "moderne".

I denne artikkelen har jeg sett både på endringer i samfunnet og på forhold for enkeltindivider som kan ha betydning for språkendring. For å forstå drivkreftene bak språkendringer, mener jeg det er nødvendig å se makro- og mikronivå i *sammenheng*. Urbaniseringen av samfunnet har for svært mange bidratt til en mental urbanisering, som igjen har påvirket våre valg av språklige strategier. Språket endrer seg ikke fordi samfunnet gjør det, men fordi enkeltindividene gjør det, og menneskenes identitet endres gjerne som en følge av samfunnsendringene. Dermed kan endringer på makroplan betraktes som bakenforliggende forklaringer på individenes valg av språklige strategier. Et stabilt samfunn opprettholder gjerne tette nettverk og bygdeidentitet, noe som har vist seg å kunne virke konserverende på talemålet. Et samfunn i endring vil ofte innebære endringer i nettverk og identitetsorientering, og gjerne føre til endring og variasjon i talemålet. Dermed kan en anta at en videre samfunnsutvikling hvor de rurale områdene blir mer lik de urbane, kan føre til at talemålet også vil bli mer likt i bygd og by. Vi vil dermed kunne oppleve en videre språklig utjevningsprosess.

-
- 2 Med tradisjonelt nettverk mener jeg et tett og multiplekst sosialt nettverk bestående av mange sterke bånd, det vil si familie og nære venner.
 - 3 Med moderne nettverk mener jeg et åpent og uniplekst sosialt nettverk bestående av mange svake bånd, det vil bekjente.

Litteratur:

- Akselberg, Gunnstein 1995: *Fenomenologisk dekonstruksjon av det labovmilroyske paradigme i sosiolingvistikken. Ein analyse av sosiolingvistiske tilhøve i Voss kommune*. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Andersson, Roger 1987: Den svenska urbaniseringen. Kontextualisering av begrepp och processar. Uppsala: Uppsala universitetet.
- Andersson, Roger & Mats Thelander 1994: Internal Migration, Biography Formation and Linguistic Change. I: Nordberg (red.) 1994. 51–86.
- Bakås, Marie Kristin 1998: *Urbanisering, modernitet og dialekt -en interaksjonell sosiolingvistisk studie av talemålsutviklinga i Tynset sentrum*. Upublisert hovedoppgave i nordisk. Trondheim: NTNU.
- Barnes, J.A. 1954: Class and committees in a Norwegian island Parish. I: Human Relations, vol. 7. 39–58.
- Champion, Tony 2001: Urbanization, Suburbanization, Counterurbanization and Reurbanization. I: Paddison, Ronan (red.) 2001: *Handbook of Urban Studies*. 143–161. London/California/New Dehli: Sage publications.
- Clark, David 1996: *Urban World/Global City*. London: Routledge.
- Forente Nasjoner 1998: *Word Urbanization Prospects*.
- Frønes, Ivar 1998: *De likeverdige. Om sosialisering og jevnaldrenes betydning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Giddens, Anthony 1997: *Modernitetens konsekvenser*. Oslo: Pax forlag.
- Haugen, Ragnhild 1998: Variasjon og endring i sogndalsdialekten: Ei sosiolingvistisk undersøking av talemålet i Sogndal. I: *Målbryting 1*.
- Helgander, John 1996: *Mobilitet och språkförändring*. Rapport 1996: 3. Falun: Höskolan Dalarna.
- Iversen, Vegard 1995: Språk og urbanisering. Fire verdalingers møte med trondheims- og oslomål. Upublisert hovedoppgave i nordisk. Teondheim: Universitetet i Trondheim.
- Langli, Henriette 2002: *Fra lokalmiljø til storsamfunn. En sosiolingvistisk studie av talemålsutviklingen i Vang ved Hamar*. Upublisert hovedoppgave i nordisk. Trondheim: NTNU.
- LePage & Tabouret-Keller 1995: *Acts of identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Malmberg, Anna & Bengt Nordberg 1994: Language Use in Rural and Urban Settings. I: Nordberg 1994. 16–50.
- Milroy, Leslie 1980: *Language and social networks*. Oxford: Basil Blackwell.
- Mæhlum, Brit 1986: *Språklige variasjonsmønstre hos innflyttere i Oslo*. Oslo: Novus forlag.

- Mæhlum, Brit 1999: Sted og språk –en skisse. I: Mæhlum m.fl. (red): *Stedet som kulturell Konstruksjon*. Skriftserie nr 27, Historisk institutt. Trondheim: NTNU.
- Nordberg, Bengt (red.) 1994: *The Sociolinguistics of Urbanization: The Case of the Nordic Countries*. Berlin/New York: Walter de Gruyter, .
- Omdal, Helge 1994: *Med språket på flyttefor. Språkvariasjon og språkstrategier blant setesdøler i Kristiansand*. Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.
- Pahl, R. E. 1970: *Whose City?* London.
- Papazian, Eric 1997: Dialektød i Numedal. Om språkutviklinga i Nore og Uvdal. I: *Maal og Minne*, hefte nr. 2. 161–184.
- Pedersen, Inger Lise 1994: Linguistic Variation and Composite Life Modes. I: Nordberg 1994.
- Rekdal, Olaug 1971: *Modifisert dialekt. En undersøkelse av to språkvarianter hos innflyttere i Oslo*. Upublisert hovedoppgave i nordisk. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Røyneland, Unn 1994: *Når bygdemål møter bymål –ein individsentrert eksempelstudie av fire sunnmøringar i Oslo*. Upublisert hovedoppgave i nordisk. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Sjekkeland, Martin 2000a: *Dialektutviklinga i Noreg dei siste 15 åra –drøfting og analyse*. Kristiansand: Høgskolen i Agder.
- Sjekkeland, Martin 2000b: *Lokal identitet –ein konserverande faktor i talemålsutviklinga. Regional og sosial variasjon i talemålet sørvest på Agder*. Kristiansand: Høgskolen i Agder, Kristiansand.
- Talemålsendring i Noreg 1996: *Prosjektbeskrivelse*.
- Tandefelt, Marika 1994: Urbanization and Language Shift. I: Nordberg 1994. 246–273.
- Tisdale, H. E. 1956: The process of urbanization. I: Spengler, J.J. & O. D. Duncan (red.): *Demographic Analysis*. Glencoe, Illinois.
- Trudgill, Peter 1982: Linguistic Accomodation. Sociolinguistic Observations on a Sociopsychological Theory. 284–297. I: Fretheim, T. & L. Hellan (red.): *Papers from the Sixth Scandinavian Conference of Linguistics*. Trondheim: Tapir.
- Tönnies, Ferdinand [1887]: *Gemeinschaft und Gesellschaft*. I: Mann, P.H. 1965: *An Approach to Urban Sociology*. London: Routledge & Kegan.
- Ulset, Kari Anne Vold 2002: *Språklig regionalisering i Trøndelag? En studie av ungdommers talemål i nedre Melhus*. Upublisert hovedoppgave i nordisk. Trondheim: NTNU.
- Villa, Mariann 1999: *Sosiale nettverk i bygdene. Gjennomgang av teori og problemstillinger*. Notat nr.1/99. Senter for bygdeforskning, NTNU

Wirth, Louis [1938]: Urbanism as a way of life. 47–58. I: Scihefloe, P.M.
1985: *Nærmiljø i bysamfunn. Om nærmiljø i byer.*
Oslo/Bergen/Stavanger/Tromsø: Universitetsforlaget.